

373.31(082)

1778

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Криворізький державний педагогічний університет

Кафедра педагогіки і психології

*ПРОБЛЕМИ ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ ПОЧАТКОВОЇ
ОСВІТИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ
РЕФОРМУВАННЯ ШКОЛИ*

Збірник наукових та науково-методичних праць
кафедри педагогіки і психології
Криворізького державного педагогічного університету

Випуск 2

Кривий Ріг

2003

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЕКОНОМІЧНОГО ВИХОВАННЯ В СИСТЕМІ ПОЧАТКОВОЇ ТРУДОВОЇ ПІДГОТОВКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

В исследовании «Педагогические условия экономического воспитания в системе начальной трудовой подготовки младших школьников» раскрываются педагогические условия обеспечения высокой эффективности экономического воспитания, формирования хозяйственной культуры учащихся младшего школьного возраста, подчинения их содержания общественным требованиям, социальному заказу как приоритетному направлению реформирования общеобразовательной школы.

Ключевые слова: экономическое воспитание, хозяйственная деятельность, формирование экономической культуры младших школьников.

Pedagogical conditions of economic education in the system of younger school-children elementary working training.

This research reveals some pedagogical conditions for ensuring high effectiveness of economic education, forming younger school-children economic culture, subordinating the contents of these conditions to social order as a principal tendency in the process of comprehensive school reforming.

Key words: economic education, economic activities, forming of younger school-children economic culture.

Актуальність досліджуваної нами проблеми обумовлена утвердженням в Українській державі нових принципів організації діяльності людини, які характеризують її ставлення до природних багатств, предметів, засобів і продуктів людської праці, психологічну готовність і здатність оберігати і примножувати матеріальні й духовні цінності. Тому сучасній людині повинні бути властивими такі професійно важливі риси:

підприємливість, ініціативність, вміння творчо підходити до розв'язання проблем; критичний підхід до існуючого стану справ, гнучкість та раціональність мислення і дій; логічність вчинків, орієнтація на конкуренцію, свободу вибору, господарського маневру та інші.

Необхідно підкреслити, що перетворення, які відбуваються в сучасному суспільстві, ставлять перед педагогікою якісно нові проблеми щодо підготовки учнів до самостійної трудової діяльності, що має стати фундаментом економіки перехідного періоду. Перш за все школа має сформулювати такі якості особистості як працьовитість, бережливість, практичність, відповідальність, чесність, хазяйновитість, які стануть основою стосунків у ринкових відносинах.

Як зазначається в державних документах про освіту в Україні, проблема економічного виховання підростаючого покоління набуває особливої гостроти в аспекті практичної спрямованості цього процесу [1; 2].

На сьогодні велика кількість вихованців залишається поза керованим впливом трудової підготовки до життя, займається жебрацтвом, крадіжками з метою наживи без праці, іншими антиморальними видами діяльності.

Теорія і практика економічного виховання передбачають формування кожної особистості з позицій ставлення її до праці, до людей праці. У народній педагогіці праця є основним мірилом і критерієм оцінки морально-психологічних якостей: чесності, справедливості, розсудливості, почуття відповідальності, інтелігентності.

Теоретична основа економічного виховання через працю була закладена вітчизняними ученими-філософами, педагогами, психологами: Г.С.Сковородою, К.Д.Ушинським, Софією Русовою, С.Т.Шацьким, П.П.Блонським, А.С.Макаренком, В.О.Сухомлинським, В.А.Крутецьким, Г.С.Костюком та ін.

У суспільстві, підкреслював Г.С.Сковорода, не повинно бути трутнів, утриманців, всі мають знаходити місце у житті, а неробство – це найбільше зло.

К.Д.Ушинський зазначає, що в економічному відношенні „слід поставити на чолі двох інших співдіячів людського багатства, природи й капіталу, а не поряд з ними, бо без праці природні багатства і чисельність капіталу мають згубний вплив не тільки на моральний, але й на їх матеріальний добробут” [2; 38]. Він вказував на велике значення міжпредметних зв'язків, зокрема використання математичних задач на уроках трудового навчання. Ці завдання можуть стати першими кроками в домашньому завданні й політичній економіці, розумінні дітьми економічної діяльності.

Окремо слід виділити систему трудового навчання як основу економічного виховання, розробленої ученим-педагогом В.О.Сухомлинським на базі Павлівської середньої школи. Суть її полягає в осмисленні учнями важливих істин: Звідки що береться? Завдяки чому живе людина? Моє місце у процесі творення матеріальних благ [3].

Цінним для сучасного учителя є педагогічна спадщина Макаренка А.С., зокрема його практична діяльність у професійній орієнтації учнівської молоді, ознайомленні з різними галузями виробництва. „Головне в цій роботі, - зазначав він, - щоб молоді люди власними очима „стежили” за великим піднесенням нашого життя” [4; 350]; „щоб учні усвідомили зміст і значущість таких складових підприємницького мислення, як точність, облік, план, відповідальність”. [4; 121].

У нашому дослідженні значимою є Європейська педагогічна думка (Я.Коменський, Ж.Руссо, Ф.Фребель та інші).

До питання формування особистості виробника звертався відомий англійський філософ, педагог Джон Локк. З огляду на сучасні зміни у нашій державі цінними є його осмислення тих соціально-економічних процесів, які відбувалися в суспільному житті на завершенні XVIII століття, обґрунтування їх як закономірної об'єктивності.

Велику увагу проблемі економічного виховання в системі трудової підготовки в умовах ринкових відносин приділяють сучасні науковці (І.М.Веремійчик, М.І.Голець, С.С.Савельєва, В.А.Тхоржевський та ін.). Так, С.Савельєва

стверджує, що економічні закони об'єктивні, і глибока криза, яка охопила нашу країну, виникла саме через те, що ці закони порушені. А, отже, роль учителя в економічному вихованні дітей у цих складних умовах надзвичайно велика.

Актуально звучить ствердження вітчизняного психолога В.А. Крутецького про те, що в розвитку трудової діяльності, її господарського аспекту лежить психологічна основа впливу праці, що саме праця повинна бути суспільно корисною і значимою, ініціативною і творчою, самореалізованою, цікавою, доступною, пов'язаною з навчальною діяльністю, з постійною присутністю добросовісного виконання роботи, бережливого ставлення до обладнання, матеріалів, знарядь праці, природних ресурсів.

Чи не найбільші можливості для реалізації завдань економічного виховання з усіх навчальних предметів початкової школи мають уроки трудового навчання і художньої праці. Саме в них закладені новітні ідеї освітньої галузі „Технології” Державного стандарту початкової загальної освіти. Це: уміння учня спланувати порядок трудових дій при виготовленні продуктів праці; добрати необхідні інструменти; дотримуватись правил економічної діяльності, техніки безпеки праці; організувати робоче місце; виконати складений план виготовлення певного виробу.

Вивчення стану проблеми нашого дослідження у навчально-виховній практиці показало, що питання економічної культури, господарської діяльності молодших школярів на уроках трудового навчання залишаються поза увагою значної частини учителів. На наше запитання „Які педагогічні проблеми Ви вважаєте найактуальнішими?” учителям, які проходили перепідготовку в Криворізькому державному педагогічному університеті, понад 65% від загальної кількості опитаних не назвали проблеми економічного виховання чи вказували тільки на окремі її аспекти.

За даними анкетування, систематичного спостереження та аналізу уроків трудового навчання під час педагогічних практик студентів, продуктів діяльності учнів нами встановлено

недостатній рівень сформованості інтересу молодших школярів до трудової діяльності в народному господарстві, в соціальній сфері.

Матеріали про позицію батьків у підготовці дітей до праці, до життя в нових ринкових умовах господарювання говорять про їх високі вимоги до характеру і рівня викладання, змістовності уроків. Батьки хочуть бачити своїх дітей у майбутньому бізнесменами, менеджерами, директорами підприємств, банкірами. Тобто спостерігається тенденція до вибору професій, що в час ринкових відносин найбільш престижні і прибуткові.

Пошук оптимального варіанту по формуванню економічної культури молодших школярів ми здійснювали шляхом поетапної зміни типового плану навчально-виховної роботи на спрямоване економічне виховання в господарській діяльності початкової трудової підготовки. Дидактичні умови включали: цілеспрямованість, системність у розв'язанні завдань економічного виховання; оновлення змісту трудової діяльності засобами українського народознавства; добір найбільш доступних і особистісно значущих для дітей видів праці; посилення практичної діяльності господарського характеру у школі та в умовах сім'ї; стимулювання прояву ініціативи, підприємливості, творчого пошуку в розв'язанні завдань економічного характеру.

Провідна роль з урахуванням вікових особливостей вихованців відводилась теоретичному опануванню категорійних понять, які спонукають до осмисленого підходу у формуванні господарської поведінки і діяльності. Наведемо приклад практичного завдання при вивченні теми „Сучасне виробництво” (2 клас), в якому одним із складових було визначення суті і змісту понять: економічна криза (загострення суперечності у господарстві, державі, розлад зв'язків між усіма господарчими частинами); бартерний обмін (товари не купуються, а обмінюються на інші товари); конкуренція (економічне змагання між підприємствами за одержання більшого прибутку).

Нами було впроваджено ведення словника господарсько-економічних термінів. Подаємо їх перелік, які зустрічаються при вивченні у програмних розділах і темах: акція, аукціон, бартерний обмін, виріб, виробництво, вирощувати, власник, господар, господарський, гроші, економічна криза, економічний, конкуренція, контракт, крамниця, обмін, попит, праця, прибуток, продавати, реалізувати, реклама, ринок, товар, торгівля, фермер, ярмарка. За поданими учителями джерелами літератури, зокрема тлумачним та економічним словниками дітям дається завдання визначити їх суть і зміст. Уже перші теоретичні знання з економіки сприяють сформованості такої важливої особистісної можливості – бути собою: самовиражатися, реально і спокійно сприймати перемоги і невдачі, самостійно думати і застосовувати знання у незвичних нових ситуаціях.

Керуючись принципами варіативної програми з трудового навчання, нами вибрані теми з посиленням праксеологічного та орієнтаційно-ціннісних аспектів, цьому ж підпорядковані типи і форми уроків. Провідний розділ „Елементи графічної грамоти під час роботи з папером і картоном” (2 – 4 кл., 26 год.) дає широкі дидактичні можливості використання технічних засобів навчання, сюжетно-рольових ігор, економічних ігор, народної мудрості трудових традицій з урахуванням регіональних особливостей.

Стержневою основою дослідження було виготовлення виробів ужиткового характеру з тканини, природних і утилізованих матеріалів, виробів практичного спрямування з елементами економічних розрахунків: м'яких дитячих іграшок, побутових речей для кухні; створення ікебани із штучних квітів, виготовлення сувенірних подарунків до святкових днів державного і народного календаря тощо.

Ефективними засобами формування економічної культури є реалізація виготовлених продуктів праці на заняттях гуртків „Господарочка” і „Господарик”, їх реалізація на шкільних ярмарках, аукціонах знань, у крамничках подарунків.

Державі потрібні тисячі спеціалістів, здатних економічно грамотно розв'язувати проблеми: що виробляти, як і для кого? У

здійсненні професійної орієнтації економічного спрямування невичерпні можливості мають інтегровані курси „Трудове навчання” і „Художня праця” (За редакцією авторського колективу. В.П.Тименко та ін. – К.: Поч.шк., 2000.). Перелік професій включає профдіагностику типів: „Людина - природа”: фермер, художник-живописець, садівник, лісник. Тип „Людина – художні образи”: художник з кераміки, обробка деревини. Тип „Людина - техніка”: кресляр-конструктор, інженер, дизайнер, водій, слюсар. Тип „Людина – знаки довкілля”: телеграфіст, оператор, друкар, автоінспектор, програміст-спеціаліст з комп’ютерної техніки.

Здійснення професійної орієнтації, економічного виховання, формування господарської культури і поведінки учнів молодшого шкільного віку вимагає активної виховуючої позиції батьків. Активізувати виховну діяльність, підвищити рівень їх педагогічних знань, практичних умінь допоможуть такі ефективні форми і методи здійснення економічної педагогічної освіти :

- колективні консультації з актуальних питань господарсько-економічного виховання в сім’ї;
- постійно діючі лекторії для батьків (тематика добирається за бажанням слухачів);
- пропаганда серед батьків класичної та сучасної психолого-педагогічної літератури, народної педагогіки з проблем економічного виховання;
- проведення індивідуальних бесід, консультацій, бесід-порад;
- педагогічні семінари-консиліуми батьків по обміну досвідом господарського виховання в сім’ї;
- колективні форми суспільно корисної праці.

Ідучи до батьків, учителю-класоводу доцільно вивчити такі питання:

- Що знає аудиторія про процес виховання?
- Який досвід мають батьки у галузі економічного виховання, організації господарської діяльності дітей?
- Про що батькам необхідно довідатись? Чому це

важливо їм знати?

- Які у батьків труднощі, проблеми у виховній роботі з дітьми?

Підводячи попередні підсумки зробленого, можемо відзначити позитивний приріст показників у рівнях сформованості економічної культури учнів молодшого шкільного віку, удосконалення методичної і педагогічної майстерності вчителів, посилення співпраці з батьками у розв'язанні виховних завдань.

Література:

1. Національна доктрина розвитку освіти України в ХХІ столітті. –К.: Шкільний світ, 2001.
2. У ш и н с ь к и й К. Д. Людина як предмет виховання // Вибрані твори в 2-х т. – Т.2. – К., 1983.
3. С у х о м л и н с ь к и й В. О. Павльська середня школа //Вибр.твори в 5 томах. Т.4. – К.: Рад.шк., 1977.
4. М а к а р е н к о А. С. Педагогические сочинения в 8-ми томах. Т.5. –М.: Педагогика, 1985.

Любар Р.О.

ФОРМУВАННЯ ХОРОВИХ НАВИЧОК У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ПІСЕНЬ

В статье рассматриваются вопросы методики формирования хоровых навыков младших школьников, исследуются возможности украинской народной песни в воспитании у них хоровой культуры.

Ключевые слова: украинская народная песня для детей, хоровые навыки, строй и ансамбль, методы формирования хоровых навыков.

The article deals with the following problems: formation of